

طبیعی بود که مشارکت در انتخابات مقداری تحت‌تأثیر این اوضاع، حدود ۱۰ تا ۱۵ درصد، در کشور پایین آمده بود. با این حساب ۵۰درصد مشارکت کردند و این افتخار بزرگ به نام مردم ایران ثبت شد. آیت‌الله رئیسی نیز در این بین نقش ویژه‌ای داشت که از عافیت‌طلبی دور ماند و در شکل‌گیری این فضا وظیفهٔ مهمی را بر دوش کشید. آن وضعیت اجتماعی واقعاً حضور او را متعین کرده بود وگرنه تا جایی که در خدمت آقای رئیسی بودم و مرتب دربارهٔ این موضوعات صحبت می‌کردیم تا اسفند هیچ نشانه‌ای برای حضور نداشت و هروقت نظر پیمایش‌ها را می‌بردیم، می‌گفت: خب ما چیزی نمی‌گوییم؛ این گویا متغیر است، صبر کنیم شاید اتفاقات دیگری بیفتد. به‌شدت ذهنش را بری کرده بود از اینکه به انتخابات بیاید، ولی این اتفاق افتاد و به نظرم جز حضور او برای انتخابات نمی‌شد تصور دیگری کرد. درهرحال به نظرم ما در حوزهٔ روایتگری و تبیین انتخابات ۲۸خرداد۱۴۰۰ خیلی قصور کردیم.

■ **این انتخابات فارغ از پشتوانهٔ رأی دولت سیزدهم یا میزان مقبولیت آیت‌الله رئیسی، از جهت دیگری می‌تواند برای خود جمهوری اسلامی محل تأمل باشد. به‌ویژه که در تحلیل شما نیز به آن اشاره‌ای شد. هرچند می‌دانیم که وضعیت مشارکت در پدیدهٔ پیچیده‌ای مانند انتخابات ریاست‌جمهوری را نباید تک‌عاملی تحلیل کرد؛ خود شما از کاهش مشارکت چه تفسیری دارید؟**

اشارهٔ من هم به همین مورد بود. ما واقعاً خیلی نگران افکار عمومی بودیم و شاید آن مقطع دوساله را به‌صورت وبیناری یا حضوری محدود در دانشگاه تهران و جاهای دیگر در تبیین چرایی اُفت شدید سرمایهٔ اجتماعی بیش از شش‌هفت جلسه برگزار کردیم. متأسفانه ما هنوز در بسیاری موارد این مسئله را جدی نگرفته‌ایم. ما یک هستهٔ سخت برای انقلاب داریم که آن‌ها در هر شرایطی پای کار انقلاب هستند. البته فردی هم که به نمایندگی از مردم به صحنه می‌آید، مهم است. آن هستهٔ سخت با آقای رئیسی نشاط و انگیزه می‌گرفت، اما با فردی غیر از آقای رئیسی تنها به یک احساس تکلیف دربارهٔ رأی دادن اکتفا می‌کرد. از این هستهٔ سخت که بگذریم ما یک لایه و قشر عام‌تری داریم که جمعیت بالایی می‌شوند. این‌طور نیست که این قشر حاضر باشند در هر وضعیتی در انتخابات مشارکت کنند. در داخل جریان نظام آقای خاتمی ۲۰میلیون رأی آورده است. آیا این ۲۰میلیون رأی به جریان چپ بوده یا به‌نوعی مربوط به اوضاع آن روز در سال ۱۳۷۶ است؟ آقای احمدی‌نژاد سال ۱۳۸۸، ۲۵میلیون رأی آورد؛ ولی این پایگاه ۲۵میلیونی برای یک جریان سیاسی نیست؛ بلکه بخش عمدهٔ آن به قشر خاکستری و جمعیت بینابینی مربوط است که تعیین‌کننده‌اند. این قشر در دورهٔ انتخابات ۱۴۰۰ به‌شدت دچار ناامیدی شده بود. یک بخش از آن، طبقهٔ حاشیه‌ای شهرهای بزرگ بودند، مستضعفانی که غُلقه‌های حرفه‌ای سیاسی به این معنا نداشتند؛ عددها و درصدبندی‌های آن را

هم می‌توان ارائه کرد؛ به‌عنوان مثال، کارگرهای روزمزد بیشترین آسیب‌های مالی را در دولت قبل دیده بودند. وقتی شما مردم را طبقه‌طبقه می‌کنید، صنف‌صنف می‌کنید، مشخص است بخش عمده‌ای از این‌ها دچار ناامیدی و بی‌انگیزگی می‌شوند. البته در نظام سیاسی ما عده‌ای با جمهوری اسلامی مخالف هستند؛ اما اتفاق بد این بود که بخش عمده‌ای از طیف عام میانه یا قشر خاکستری جامعه در آن اوضاع به‌شدت ناراضی و ناامید شده بودند؛ چراکه نحوهٔ مدیریت کشور در دولت دوازدهم کار خودش را کرده بود. تحلیل آن روز ما این بود که حتماً باید یک نمایندهٔ قوی از جریان رقیب حضور می‌داشت. اگر کسی از بنیان وضع موجود به صحنه می‌آمد و جریان موجود را نمایندگی می‌کرد، آن‌وقت همان بخش‌هایی از مردم که حاضر به حضور در صحنه نبودند، حتماً می‌آمدند و مشارکت گسترده‌ای می‌داشتند؛ پس با وجود حضور آقای رئیسی هم، که انگیزهٔ افزایش مشارکت بود، اما به این دلیل که در مقابلش رقیب جدی گفتمانی قرار نداشت، متأسفانه به میزان مشارکت لطمه خورد. می‌خواهم بگویم اگر کاهش مشارکت ۵ یا ۱۰ درصدی ناشی از کرونا را کنار بگذاریم، باید در این انتخابات رقابتی

وقتی آقای رئیسی دربارهٔ **جمهوریت** صحبت می‌کند **به‌معنای کامل جمهوریت اعتقاد دارد، نه جمهوریت به‌معنای بازی لیبرال دموکراسی، بلکه جمهوریت به‌معنای عاملیت مردم مدنظر است؛ مثلاً در حوزهٔ اقتصاد آقای رئیسی از مردمی‌سازی اقتصاد می‌گوید و در حوزهٔ فرهنگ از مردمی‌سازی فرهنگ می‌گوید. یعنی این مسائل را به دل مردم برده است، تصمیم‌گیری‌ها در منظر مردم اتفاق می‌افتد. این یعنی اعتقاد جدی به مردم**

دوقطبی شکل می‌گرفت تا مشارکت بیشتر می‌شد. دوقطبی از وضعیت موجود مثل وضعیت آقای ناطق‌نوری در سال ۱۳۷۶، که نمایندهٔ وضعیتی بود که غائلهٔ اسلام‌شهر، شیراز و مشهد پشت سر آن بود، آن‌وقت اگر یک فردی پیدا می‌شد که نمایندهٔ حکمرانی ناکارآمدی بود، که متأسفانه غائلهٔ دی ۱۳۹۶ و آبان ۱۳۹۸ را به بار آورده بود، حتماً مشارکت قوی‌تری پدید می‌آمد. البته بیش از جریان‌ات سیاسی رقیب، ما از حذف آقای جهانگیری و آقای لاریجانی از صحنهٔ انتخابات ناراحت شدیم. معتقد بودیم حضور آقای لاریجانی و آقای جهانگیری و حتی چهره‌هایی مثل آقای ظریف، فارغ از اینکه فضای انتخابات را کمی جدی‌تر می‌کند و تفاوت‌ها را نشان می‌دهد، حتماً عدد مشارکت را بالا می‌برد و مردم احساس می‌کردند درجهٔ آزادی بالاتری دارند و رأیشان مؤثرتر است. به‌دلیل اینکه آقای رئیسی سال ۱۳۹۶ آمده بود، شناخته‌شده بود، پدیدهٔ انتخابات نبود. اگر دقت کنید عدد نصاب رأی در دوره‌هایی می‌شکند که نامزدی ناشناخته از راه برسد، همیشه این‌طور بود. من به شما باز بگویم ما تحلیل این نظرسنجی‌ها را داشتیم. گمان می‌کردند آقای رئیسی شکست می‌خورد. پژوهشگران مرکز تحقیقات صداوسیما اسفند ۱۳۹۹ یک جلسه آمدند، عددی آوردند و گفتند این اعداد نشان داده هرکس که در اسفند و بهمن در انتخابات‌های هر هشت سال یک‌بار جلو بوده، در آخر باخته است. هرکس مشهور بوده، باخته است و هرکس گمنام بوده، پیروز شده است. با صراحت به من می‌گفتند آقای رئیسی می‌بازد. می‌گفتند در سال ۱۴۰۰ چون آقای رئیسی نامزدی شناخته‌شده است و مثل آقای ناطق در سال ۱۳۷۶، مثل آقای هاشمی در سال ۱۳۸۴ و مثل آقای قالیباف در سال ۱۳۹۲، که با موضعی شناخته‌شده وارد انتخابات شدند، ابتدا با عدد بالا از دیگر رقبای جلو می‌افتد، اما در آخر می‌بازد. هروقت در بهمن سالی که انتخابات پیش رو دارد، نامزدی هشت سال یک‌بار جلو بوده، آن نامزد باخته است؛ زیرا این مسئله انتخابات را به‌شدت مستعد خلق پدیده می‌کند. این خیلی مهم بود. خیلی‌ها به من گفتند شماها که به آقای رئیسی نزدیک هستید مانع شوید، می‌آید، می‌بازد. اما برای اولین بار تمام سابقهٔ پیمایش‌ها را شکست.

■ **چرا آن دوره با آقای همتی دوقطبی نشد؟ ایشان که از بنیان وضعیت موجود و نمایندهٔ دولت قبل بود.**

اول اینکه آقای همتی مدام از وضعیت موجود فاصله می‌گرفت؛ دوم اینکه مسئولیتش دقیقاً بعد از خسران‌ها و خسارت‌های دولت در سال ۱۳۹۷ به بعد بود؛ سوم اینکه دولت روحانی بلافاصله بعد از اینکه ایشان آمد و ثبت‌نام کرد و تأیید شد، کنارش گذاشت.

■ **یعنی از سوی دولت قبل به این اندازه اعتبار نداشت که آن را نمایندگی کند؟**

خیر نمی‌توانست. باید در پاسخ به اینکه در سال ۱۳۹۲ و ۱۳۹۶ کجا بود چه می‌گفت؟ این خیلی مهم بود. روزی که آقای رئیسی ثبت‌نام کردند، روز ۲۵ اردیبهشت ۱۴۰۰، اگر